

Programma

t/m 4 oktober

Tentoonstelling 'Cultuur van je Buur'

De stad als interculturele samenleving.

Als onderdeel van deze tentoonstelling vindt op zaterdag 29 en 30 augustus een multiculturele manifestatie plaats in de Rijnhal.

In de zomer

Vijf culturele zondagen

Een Surinaams-Antilliaanse, een Koerdische, een Turkse, een Marokkaanse en een Nederlandse zondag met muziek, hapjes en informatie over de betreffende cultuur.

Zondag 23 augustus

Parkexcursie

Onder leiding van Watermolengidsen.

Thema: Alles over de Engelse landschapsstijl en informatie over herstelwerkzaamheden. Aanvang: 13.30 uur.

Kosten: f 5,-, inclusief koffie en molenbroodje.

Kinderen tot 12 jaar f 2,50.

Zondag 13 september

Feestelijke opening van de Witte Molen

Zondag 20 september

Parkexcursie

Onder leiding van Watermolengidsen

Thema: Alles over de Engelse landschapsstijl en informatie over de herstelwerkzaamheden.

Aanvang: 13.30 uur. Kosten: f 5,-, inclusief koffie en molenbroodje. Kinderen tot 12 jaar f 2,50.

Zondag 4 oktober

Einde Jaarthema 'Muren van de stad' en sluiting tentoonstelling 'Cultuur van je Buur'

Voor meer informatie: Bezoekerscentrum De Watermolen, Zijpendaalseweg 24a, 6814 CL Arnhem, tel. 026 4450660.

Openingstijden: di t/m vrij, 9.30 tot 16.30 uur, za en zo 12.30 tot 16.30 uur.

Toegang gratis.

In De Watermolen zijn natuurboeken, diverse kaarten en plattegronden van Gelderse gebieden te koop.

Colofon

Uitgave: Vereniging Vrienden van Sonsbeek

Redactie: Leslie Leijenhorst

Annette Geervliet

Rina Kraaijestein

Eindredactie en vormgeving: Leslie Leijenhorst

Druk: Datadruk, Arnhem

Foto voorpagina: Gemeentearchief Arnhem

Medewerking: Joop Morsink, Oosterbeek

Redactie-adres:

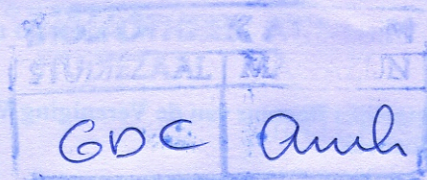
Onstweddestraat 5

6835 BW Arnhem

telefoon/fax: 026 3231904, e-mail: lameuse@universal.nl

(bgg. tel.: 026 4425083, fax: 026 4423729, mobiel: 06 53244719,

e-mail: belvedere@wxs.nl - Leslie Leijenhorst)

INFOBULLETIN

ZOMER 1998

jaargang 10, nummer 1

Het Dagelijks Bestuur van de Vereniging Vrienden van Sonsbeek

B.J. (Jan) Vierdag, voorzitter, tel. 026 443 72 79
 L.A. (Luuk) Broer, secretaris, tel. 026 442 49 56
 T. (Tjada) van den Eelaart-de Sitter, ledenadministratie, 026 445 50 98
 C.J. (Kees) Hoogendijk, penningmeester, tel. 026 445 84 08
 M.M. (Rina) Kraaijestein, publiciteit en p.r., 026 323 19 04
 H.R. Veenvliet (Richard), lid, 026 3700157
 E.G. (George) Borgman, namens MOW, 026 482 13 69
 A.A. (Antonie) de Jong, namens Stichting Sonsbeek 100 jaar Stadspark, 026 445 25 48

KIWANIS

Op de Bedrijvencontactdagen in de Rijnhal, op 6 en 7 mei jl., kon men een set wenskaarten bewonderen, die de KIWANIS voor Sonsbeek hebben laten maken. De KIWANIS is, net als de Rotary, een serviceclub. KIWANI betekent: wij bouwen. Zij hebben indertijd ook het houten waterrad van de Begijnenmolen hersteld. De opbrengst van de kaarten is uiteraard ten behoeve van Sonsbeek. De sets met tien kaarten kunt u bestellen via het bij dit INFOBULLETIN gevoegde bestelbiljet of rechtstreeks bij de Watermolen; prijs per set fl. 14,95.

INFOBULLETIN is een uitgave van de Vereniging Vrienden van Sonsbeek. Het bulletin verschijnt vier keer per jaar. Het wordt gratis toegezonden aan de leden. De Vereniging Vrienden van Sonsbeek is een klankbord voor de bezoekers van de monumentale parken en de gemeente Arnhem (de eigenares van de parken). Ze stelt zich ten doel daadwerkelijk mee te werken aan de instandhouding en verfraaiing van de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem. Het lidmaatschap voor particulieren bedraagt minimaal f 25,- per jaar, voor verenigingen minimaal f 75,- en voor bedrijven minimaal f 100,-. Secretariaatsadres: Zypendaalseweg 24a, 6814 CL Arnhem, 026 4450660, bankrekeningnr. ABN AMRO 40 63 33 505.

IN DIT NUMMER**Van de voorzitter**

In zijn column VAN DE VOORZITTER vestigt Jan Vierdag nog eens de aandacht op de ledenwerfactie van onze vereniging. Ook andere activiteiten neem hij onder de loupe

Interview

In het INTERVIEW vertelt Wim Roddenhof aan Rina Kraaijestein waarom de gemeente een projectgroep voor Sonsbeek heeft samengesteld en wat de taak van deze groep is.

Belofte maakt schuld

Onderdanks de vorderingen besloot Leslie Leijenhorst de STAPJES voortaan in de wilgen te hangen.

Diversen

1e verjaardag De Palatijn, Zomerschool en Parkgidsen.

Tentoonstellingen

Annette Geervliet bekeek de TENTOONSTELLINGEN "Miró en Picasso" in de Witte Villa en "Cultuur van je Buur" in het Bezoekerscentrum De Watermolen.

Jubileumjournaal

In het JUBILEUMJOURNAAL geeft Rina Kraaijestein weer de laatste nieuwtjes o.a. over het herstel van de Zwanenbrug en het werk van de Rotary aan de Bleekweide bij het Lorentzmonument.

Op de bank

Leslie Leijenhorst zat met Emma Diehl Op de Bank.

Gulden Bodem

Al geruime tijd bestaat de AFSpraak tussen onze vereniging en de Gemeente dat wij betrokken worden bij belangrijke ontwikkelingen en beslissingen over de monumentale parken. Helaas vergeet de gemeente die afspraak wel eens. In de kranten moesten we lezen over de mogelijke nieuwe plannen. Leslie Leijenhorst ging op onderzoek uit.

Benno

BENNO is bijna een jaar leerling op de Begijnenwatermolen. Dat hij nog niet volleerd is, blijkt als hij alleen in de molen is en er een maalklant komt opdagen. In de voorlaatste aflevering worden 'heidenen' door het beekdal gevoerd.

Programma's

De rubriek PROGRAMMA'S blijft uitdijen. Had de rubriek in het verleden genoeg aan de achterpagina, nu hebben we bijna twee kolommen nodig om alle activiteiten te vermelden. Leslie Leijenhorst heeft ze verzameld. Die van Bezoekerscentrum De Watermolen treft u op de achterzijde aan, die van Sonsbeek Art & Design en de Boswachter op pagina 23. Die van de Ronde Weide/Belvedereconcerten bleven – ondanks diverse toezeggingen en geen enkel tegenbericht - uit.

VAN DE VOORZITTER

Hebt u de laatste tijd nog in Sonsbeek gewandeld? En is het u opgevallen hoe hard er in het park wordt gewerkt. Het Waterschap heeft de oevers langs de Grote Vijver vernieuwd. Ze zien er prachtig uit.

De Zwanenbrug is weer in zijn oude luister hersteld en in gebruik gesteld.

Ik wil nog eens uw aandacht vragen voor onze ledenwerf actie. Probeer vrienden, kennissen en familieleden over te halen om lid te worden. Elke Arnhemmer is immers een vriend(in) van Sonsbeek. Het zou prettig zijn als ook zij een Vriend van Sonsbeek zouden worden. De Arnhemse gemeenschap krijgt ter gelegenheid van de 100ste verjaardag van Sonsbeek veel cadeaus aangeboden. De nieuwe elementen en de restauraties verhogen de aantrekkingskracht van de parken. Dat is mooi, maar het geeft wel verplichtingen. We zullen er terdege voor moeten waken dat er na 1999 weer een achterstand in het onderhoud gaat ontstaan. Ik ben daar niet gerust op als ik zie dat het onderhoudsbudget weer wordt teruggedraaid van f 7,5 ton naar f 5,5 ton per jaar. In Rotterdam staat op een van de hoge gebouwen 'Alles van waarde is weerloos' Deze regel van de dichter Lucebert, vaak te pas en te onpas gebruikt, slaat als geen andere op ons waardevolle Sonsbeek. Sonsbeek zal het na 2000 van zijn 'Vrienden' moeten hebben. Als over ruim twee jaar de stichting weer wordt opgeheven, zullen wij de belangen van Sonsbeek moeten verdedigen. Met meer leden worden we meer serieus genomen. U kunt ter ondersteuning onze folder gebruiken. Deze is onder meer te verkrijgen in De Watermolen. Om onze toekomstige taak goed te kunnen uitvoeren willen we intensiever gaan samenwerken met het bezoekerscentrum De Watermolen en het Waterschap Rijn en IJssel.

Onze vereniging gaat met haar tijd mee! Over een paar maanden hebben we onze eigen Website op Internet. Leslie Leijenhorst is samen met Frans van Daal (bekend van de stichting De Dialoog) druk bezig. We worden gesponsord door KPN Telecom, die de eerste aanloopkosten betaalt. Op die manier kunnen we belangstellenden van dag tot dag op de hoogte houden van de activiteiten en het wel en wee van Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem. In mei bezetten we samen met de Stichting Sonsbeek 100 jaar Stadspark en bezoekerscentrum De Watermolen tijdens de Bedrijvencontactdagen een stand in de Rijnhal. We konden daar een dummy laten zien van het jubileumboek en voorbeeldflessen van de wijn (rood, wit en rose) die in september op de markt komt. Verder komt er een Sonsbeekagenda, een Sonsbeekkalender en een Sonsbeekspel. En dat is nog maar het begin. De gidsen die de bezoekers in 1999 door het park zullen leiden, krijgen een speciaal jack. We denken ook aan T-shirts en tassen.

U hebt op het ogenblik waarschijnlijk meer aandacht voor de komende vakantie dan voor Sonsbeek. U zult mogelijk prachtige landschappen doorkruisen en heel wat nieuwe ervaring opdoen. Ik wens u veel vakantieplezier en mooi weer.

Zodra u terug bent, doe ik weer een beroep op u. Want Sonsbeek blijft onze aandacht verdienen.

Jan Vierdag, voorzitter

INTERVIEW

WIM RODDENHOF: "GEMEENTE MAG TROTS ZIJN OP HAAR PARKEN"

"In september 1996 is de gemeenteraad akkoord gegaan met het raadsvoorstel 'Sonsbeek, monument voor de toekomst'. Aan dit project wordt inhoud gegeven door de Stichting 'Sonsbeek 100 jaar Stadspark' samen met de gemeente Arnhem. Tevens is er sprake van een nauwe samenwerking met het Waterschap Rijn en IJssel, sinds 1997 eigenaar van het oppervlaktewater in het park." Aldus het voorwoord van het 'Projectplan Sonsbeek 100 jaar Stadspark' van 1 september 1997. Voor de uitvoering van het projectplan is een gemeentelijke projectgroep in het leven geroepen. Sinds 1 november 1997 is Wim Roddenhof projectleider.

Geldt het projectplan alleen Sonsbeek?

"Nee. De parken Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem vormen een aaneengesloten parkengordel. Als we het hebben over Sonsbeek dan horen de twee andere parken er bij. Wel leggen we in het projectplan de nadruk op Sonsbeek omdat het in 1999 honderd jaar geleden is, dat het als stadspark werd aangekocht. Dat jubileum hebben we aangegrepen om het park grondig te restaureren."

Wat is de taak van de projectgroep?

"De restauratie van Sonsbeek kost veel geld. De Stichting 'Sonsbeek 100 jaar Stadspark' spant zich in om dat bij elkaar te krijgen. De projectgroep zorgt voor de coördinatie van de werkzaamheden binnen de gemeente zodat ze zijn afgestemd op de taken van de Stichting."

Is er veel aandacht voor het project?

"Heel veel. We zijn dan ook bezig met een prachtig park. Ik hield me hiervoor bezig met het Grote Stedenbeleid. Nu kom ik in aanraking met de natuur en ontmoet allerlei mensen die in en voor de parken werken. Ik maak kennis met de diverse kanten van het beleid, van het ontwerp tot aan het beheer. Er is enorm veel enthousiasme bij iedereen die bij de restauratie betrokken is. Voor de gemeente is het een belangrijk project, vergelijkbaar met het Stationsgebied en Gelredome."

Heeft het project ook invloed op jouw belangstelling voor het park?

"En of! Als de restauratie klaar is, houdt het werk voor Sonsbeek voor mij op. Maar de liefde blijft. Je gaat de parken toch anders bekijken als je er zo intensief mee bezig bent."

Wie zijn lid van de projectgroep en wat vertegenwoordigen ze?

"De projectgroep bestaat uit: Sander Bodegraven (bureau DHV), George Borgman, Marian de Widt en Els van Outvorst (MOW) en Piet van de Poll (Stichting), Peter Jager en Jan Wessels (SO) en secretaresse Karin van Onna. Verder is er regelmatig contact met vertegenwoordigers van andere, betrokken gemeentelijke diensten zoals Thea v.d. Berg (CEWES), Wim Spinhoven (SZA), Rob van Herwijnen en Elly van Schoonderwalt (Bestuurdienst)."

Komen jullie vaak bijeen?

“De projectgroep vergadert eenmaal per veertien dagen. We bespreken de voortgang en de bewaking van het project. Eenmaal per maand is er bestuurlijk overleg met de wethouders Bloemen (o.a. milieu en openbare Werken) en Lenferink (o.a. financiën, monumentenzorg en ruimtelijke ordening) en het dagelijks bestuur van de Stichting: Geert Jansen, Herman Hofman en Piet Baselaar. In dit overleg worden de bestuurlijke lijnen voor Sonsbeek uitgezet. Onze belangrijkste taak is er voor te zorgen dat het project goed verloopt, de vaart erin blijft en de financiën goed worden geregeld.”

Komt er genoeg geld binnen?

“We streefden naar 14,5 miljoen gulden. Dat was behoorlijk ambitieus. Er is tot nu toe 11,5 miljoen binnen of toegezegd. Het gevolg daarvan is dat de werkzaamheden aardig op schema liggen. Omdat we iets minder geld te besteden hebben dan we ambieerden, hebben we enkele delen van het project moeten vereenvoudigen. Zo wilden we 2.1 miljoen uitgeven aan de historische tuin. Bureau Copijn had daar een prachtig ontwerp voor gemaakt. De tuin komt er wel, maar de uitvoering wordt eenvoudiger. Er is nu 1 miljoen gulden beschikbaar. Daarvoor kunnen we gebruik maken van het ontwerp dat de Vrienden van Sonsbeek een aantal jaren geleden hebben gemaakt. We moeten een compromis zien te vinden maar dat lukt wel. Het plan van Copijn voor de wateras, verdient alle aandacht en zorg. We hebben daarvoor een prima partner in het Waterschap.”

*Zal er in de toekomst genoeg geld zijn om de parken ook in de goede staat te houden waarin ze volgend jaar zullen verkeren?**Als ze weer verwaarloosd worden, treedt er een enorme kapitaalvernietiging op.*

“De gemeente mag trots zijn op haar uitstekende groenbeleid. En dan spreek ik niet alleen over Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem. Heb je je wel eens gerealiseerd hoeveel parken er in Arnhem zijn, afgezien nog van de vele plantsoenen en groenstroken? Daarvoor worden we door heel wat steden benijdd. Arnhem steekt veel geld in het groenbeleid. Het gemeentebestuur heeft de taak het beschikbare geld goed te verdelen. Iedereen wil een deel van de koek en vindt dat daarvoor goede argumenten worden aangevoerd. In het bestuursakkoord is daaraan aandacht besteed. Het reguliere onderhoud krijgt wat meer aandacht dan in het verleden, er is tegenwoordig meer oog voor het behoud van zaken.”

Het Waterschap herstelt en beheert de waterwegen, MOW doet veel aan het groen maar is er ook aandacht voor de toch wel vele gebouwen in de parken?

“Zeker. Alle gebouwen in Sonsbeek zijn eigendom van de gemeente. Zoals je hebt kunnen zien, wordt de Watermolen opgeknapt. Die restauratie is bijna klaar. De Begijnenmolen wordt in overleg met het Waterschap onder handen genomen. Het is de bedoeling dat er weer een restaurant komt en dat het nieuwe Waterschapsmuseum er een plaats krijgt. Dan zal ook het waterrad, dat de Kiwanis indertijd hebben gemaakt, weer gerestaureerd worden. De muur van de Historische Tuin is gerestaureerd. MOW is bezig met de schetsen

voor de tuin. De bruggen worden opgeknapt. Intussen zijn de Hangburg en de Zwanenbrug opgeleverd. We gaan de trap in de Belvédère restaureren, zodat de mensen weer van het uitzicht kunnen genieten. Ook de Tellegenbank staat op de lijst voor een opknabbeurt. We zouden ook graag zien dat het beekgedeelte in de Transvaalbuurt bij de La Reijstraat hersteld zou worden. Zelf zou ik heel graag willen dat de beek weer in de hele stad bovengronds zou worden gebracht. Maar dat laatste zal wel altijd een wens blijven.”

Merken jullie iets van de vermeende tegenstelling natuur-cultuur?

“Nauwelijks. In de parken moeten de aspecten cultuur en natuur in evenwicht worden gebracht. Dat is wel eens lastig. Maar Sonsbeek is een monument waarin cultuur en natuur samengaan. De belangen van de beide aspecten lopen niet altijd synchroon maar zitten elkaar ook niet in de weg. We hebben bovendien een goede samenwerking met de Stichting.”

Worden de parken niet bedreigd door de stad? Ik heb een artikel gelezen over het Vondelpark, (dat ook als stadspark een Rijksmonument is) waar successievelijk de bebouwing steeds verder oprukt.

“Ik denk het niet. De gemeente zorgt goed voor haar groen. Ze zal er voor waken dat de parken worden aangetast. Er is denk ik ook een verschil met het Vondelpark, dat als stadspark is aangelegd temidden van de bebouwing. Sonsbeek is een landgoed dat omgeven wordt door tamelijk brede wegen, die onontbeerlijk zijn voor het verkeer. Het gebied is duidelijk begrensd. Wel mag de verbinding tussen stad en park wat meer worden geaccentueerd.”

Hoe bedoel je dat?

“In het plan van Copijn was er een opvallende entree geprojecteerd bij het pad langs de beek, ter hoogte van de verkeerslichten bij de Zijpse Poort. Die ingang paste volgens kenners niet zo goed bij het karakter van het park. Ik vind het een goed idee om het pad vanaf de Sonsbeekweg langs de Zijpendaalseweg meer bij het park te betrekken. De entree bij het Bezoekerscentrum kan meer benadrukt worden. Dan krijg je ook een goede verbinding met de Burgemeesterswijk. Bezoekers kunnen vanaf het station direct naar Sonsbeek worden geleid. Als je dan ook nog het erf van het bezoekerscentrum bij die mooie entree betreft, geef je de mensen een prachtige invitatie om het park binnen te gaan. Er zou ook iets moeten gebeuren met de verbinding tussen Zijpendaal en Sonsbeek bij de Parkweg. Daarvoor moeten de plannen nog worden uitgewerkt. Er is dus nog heel veel werk te doen. Maar ik kan je verzekeren: Volgend jaar is Sonsbeek het visitekaartje van Arnhem. Het park is al wereldwijd bekend. Die bekendheid zal alleen maar toemen. Daarvan zal de stad dan ook weer profiteren. In de visie op 2015 vormt het karakter van Arnhem als groene stad, als ecologische mainport, een belangrijk onderdeel. Sonsbeek is hiervan feitelijk het beeldmerk. Uitvoering van het projectplan is een belangrijke stap op weg naar 2015.

Rina Kraaiestein

BELOFTE MAAKT SCHULD

Betere communicatiemiddelen maar minder communicatie

Ik had zo'n mooi verhaal in mijn gedachten toen ik, zittend op een bankje voor de Witte Villa, op Jeroen wachtte. Het duurde lang. Er kwam niemand opdagen. Vorige week was onze afspraak voor de 'kwartaal-Stapjes-tour' wel tijdig afgezegd. Dit keer had ik niets gehoord. Thuis het antwoordapparaat afgeluis-terd, de fax nagekeken... niets. Ook in de dagen erna niets meer gehoord of gezien. Zelfs geen slappe smoes als te druk gehad of per ongeluk vergeten. Dus voor niets een vrije dag geofferd. Nu was het niet de eerste keer dat de informatievoorziening bij MOW gebrekkig verliep, hoewel het ook wel eens goed ging. Soms leek het of er een stijgende lijn was te herkennen. Laats kregen we nog een schitterende kleurenkaart van de parken voor onze website. Maar de keren dat het goed ging, bleken helaas incidenten en zeker geen gewoonte.

MOW staat in dit gedrag niet alleen. Het lijkt wel een trend. De directeur van de VVV, mevrouw E. van der Ven, die de parken graag als visitekaartje van Arnhem gebruikt, is geen haar beter. Vorig jaar probeerden we informatie in te winnen. (De Vijverconcerten worden b.v. door de VVV verzorgd). Ze was er nooit en de belofte dat ze terug zou bellen werd nooit gehonoreerd. Dit jaar probeerden we het opnieuw. Tevergeefs. De telefoniste liet zich zelfs een keer ontvallen dat de gang van zaken háár niet verbaasde. Dat pleit noch voor de organisatie, noch voor mevrouw van der Ven. Die is waarschijnlijk meer geïnteresseerd in de promotie van onze regio bij de Ooster- en Zuidereburen. De agenda van Park Open ontbreekt eveneens in ons blad. Toezeggingen krijg je altijd, daarna blijft het oorverdovend stil. De Geldersche Kasteelen? Diverse pogingen ondernomen, even zovele teleurstellingen. "Oh, sorry. Druk. Ja moeilijk, weet je wel" Flauwekull Gewoon gebrek aan respect samen met een overdosis arrogantie. Nu zijn wij, als redactieteam ook wel moeilijk bereikbaar. We beschikken slechts over (mobiele) telefoons met antwoordapparaat of voice mail, faxen, en e-mail adressen. Wie kan zo nog iemand vinden?

Met alle respect voor de moeilijkheden waarmee vrijwilligersorganisaties kampen, verwachten we van professionele instanties een andere opstelling. Dacht u dat het bestuur van de Vrienden van Sonsbeek en/of onze redactie door de Stichting is uitgenodigd voor de officiële opening van de Zwanenbrug en de watermolen? Uiteindelijk staan we al bijna tien jaar op de bres voor de parken. Is de Stichting zelfs door ons toedoen opgericht. Mis. De bewoners van de Zijpendaalseweg kregen wel een uitnodiging. Er moesten dan ook veel parkeerplaatsen voor de bobo's worden vrijgehouden. Werden we geïnformeerd over de plannen voor het verplaatsen van de midgetgolfbaan? Nee. Het rapport van Ank Bleeker over Bouwen op Gulden Bodem? Nogmaals nee.

Men zegt vaak dat je een succes op het hoogtepunt moet stoppen. Met de vorige Stapjes-aflevering was George Borgman zichtbaar zeer tevreden, net als ik trouwens. Ik had de rubriek graag willen uitbreiden en vervolmaken. Nu ik voor de zoveelste maal aan het lijntje ben gehouden, is voor mij de lol eraf. Ik houd er mee op. Ons blad wordt weliswaar door vrijwilligers gerund maar vanuit onze professionele achtergrond streven wij met beperkte mogelijkheden naar een hoogstaand produkt. Hiervan hebben de professionals kennelijk geen kaas gegeten. Ik ga nu op zoek naar mensen en onderwerpen die het wel waard zijn aandacht te krijgen.

✍ Leslie Leijenhorst en ✍ Rina Kraaijestein

Zomerschool 1998 Volksuniversiteit

Deze zomer veel aandacht voor de monumentale parken

Ook dit jaar organiseert de Volksuniversiteit Arnhem weer een Zomerschool. In de maanden juli en augustus worden allerlei activiteiten georganiseerd waarbij kastelen, parken en landgoederen in het Gelderse centraal staan. De lezingen, workshops en excursies zijn georganiseerd i.s.m. met de stichting Vrienden der Geldersche Kasteelen.

Donateurs van de Volksuniversiteit Arnhem en leden van de stichting Vrienden der Geldersche Kasteelen krijgen reductie. Het bestuur van de Vrienden van Sonsbeek heeft besloten om ook haar leden reductie te geven. Vrienden krijgen f 2,50 reductie op lezingen en excursies (normaal f 12,50/ f 17,50) en f 15,= reductie op de cursus 'Tekenen in kasteel en park' (normaal f 100,=). De activiteiten worden gegeven door verschillende deskundigen.

Zo zijn er lezingen over Huis Zypendaal (23 juli, 13.00 uur), Sonsbeek als groene entree van Arnhem (30 juli, 10.00-12.00 uur, Bezoekerscentrum De Watermolen) en De beken in Sonsbeek, water in de stad Arnhem en directe omgeving (4 augustus, 13.00-15.00 uur, Bezoekerscentrum De Watermolen). Verder is er een Ervaringstocht door Sonsbeek (6 augustus, vertrek 13.00 uur vanaf Bezoekerscentrum De Watermolen) en een cursus Tekenen in kasteel en park. Deze creatieve cursus wordt gehouden tijdens vijf ochtenden in de buurt van kastelen en parken als Rosendaal, park Sonsbeek en Zypendaal (20 - 25 juli, 10.00-13.00 uur). Meer informatie kunt u krijgen bij De Coehoorn, Coehoornstraat 17, 6811 LA Arnhem, tel. 026 4422363.

✍ Leslie Leijenhorst

PARKGIDSEN KOMEN TERUG

Afgelopen mei hebben de eerste 30 parkgidsen-in-spé hun instructie gekregen. Met veel plezier hebben zij veel over Sonsbeek geleerd. Rond 1900 werden er ook al parkgidsen aangesteld om bezoekers weg wijs te maken in het park. De gidsen komen terug en zullen ook nu weer dezelfde route afleggen. In september start er een tweede ronde 'Instructie voor parkgidsen' De cursus zal worden gegeven op dinsdagavond. Deze zal telkens beginnen om 19.30 uur in het Bezoekerscentrum De Watermolen. Het programma ziet er als volgt uit:

- 15 september Kennismaking, historie en watermolens
- 22 september Natuur en beheer van de parken
- 29 september Kunst van het gidsen
- 6 oktober Verdieping van kennis met praktijkopdrachten
- 13 oktober Gidspraktijk-training

Heeft u belangstelling? Meldt u aan bij De Watermolen.

Miró en Picasso: Spaanse meesters in grafische kunst

Om deze zomer in Spaanse sferen te raken, hoeft u dit keer ons land niet te verlaten. Dicht bij huis, in de Witte Villa in Park Sonsbeek, vindt een grote zomertentoonstelling plaats van de wereldberoemde Spaanse kunstenaars Miró en Picasso. Als het weer deze zomer ook nog mee zit, kunt u na afloop van het expositiebezoek even lekker plaatsnemen op het naast de Witte Villa gelegen terras van De Palatijn. Daar kan geen overvolle boulevard aan de Costa del Sol tegen op. Joan Miró en Pablo Picasso. Twee Spaanse schilders, twee grootmeesters uit deze eeuw. Ze waren bevriend met elkaar vanaf het moment dat zij elkaar in de jaren twintig in Parijs ontmoetten. Beiden besteedden als kunstenaar veel aandacht aan de grafische kunst.

Kleuren

Miró's werk wordt gekenmerkt door de basiskleuren blauw, rood, groen en geel. Meestal zijn de vlakken helder geschetst, waarbij zwarte lijnen de gekleurde vlakken omranden of doorsnijden. In de werken komen vaak sterren, de zon en de maan voor. Zij getuigen van Miró's belangstelling voor de kosmos.

Werkwijze

Miró is altijd blijven zoeken naar nieuwe, expressieve materialen en verschillende instrumenten om mee te werken. Op de expositie zijn twee werken te zien waarbij hij als basis een voet- en handafdruk heeft gebruikt. Miró ontwierp zijn schilderijen niet met het penseel in de hand. Hij maakte ter voorbereiding op een werk schetsen, kleine tekeningen en schriftelijke notities. Ook kon hij geïnspireerd raken door de vorm van een stuk papier, een speciaal gevormde steen of een verroest sardineblikje. "Het begint hier" zei hij wijzend op zijn voorhoofd," vervolgens zet het zich in de arm voort, beetje bij beetje, tot in de vingertoppen, tot in het penseel en vandaar op het doek," vertelde Miró in een interview in 1957.

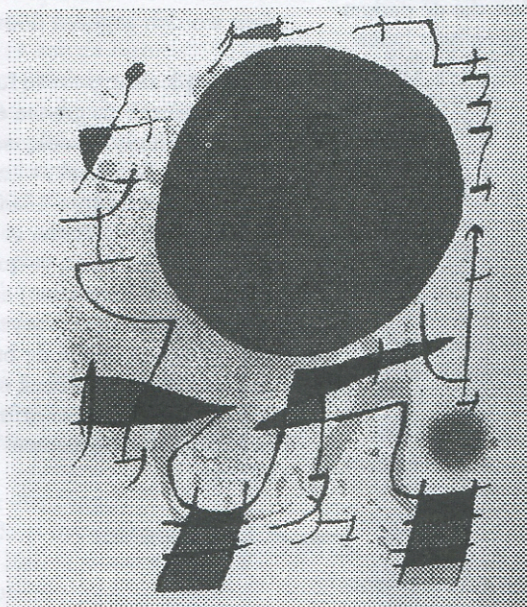
Affiches

De expositie bevat een groot aantal lithografische affiches van Miró. Hiermee kon de kunstenaar een groot publiek bereiken. Zijn affiches maakten deel uit van het overvolle Spaanse stadsleven en werden door zeer velen gezien. Zo kreeg Miró in 1982 de opdracht voor het maken van een affiche voor het Wereldkampioenschap voetbal in Barcelona. Een deel van deze afbeelding is later gebruikt voor de promotiecampagne van het Spaans Bureau voor Toerisme, ook in ons land bekend. Een goed affiche moet de aandacht trekken van de kijker. Eén van de geheimen van Miró's affiche is dat veel van zijn afbeeldingen ogen hebben. Het affiche zoekt zo letterlijk oogcontact met de kijker. Door de perfecte manier waarop Miró tekst en afbeel-

dingen kon combineren, maakte hij de affiche tot een volwaardige vorm van kunst.

Verandering

Pablo Picasso hield van grafisch werk omdat het hem de mogelijkheid gaf steeds weer opnieuw veranderingen aan te brengen in de uitbeelding van het oorspronkelijk ontwerp. De grafische kunst was voor hem het technische middel bij uitstek om denken en handelen te combineren. Ook in zijn tekeningen en schilderijen bracht hij deze veranderingen zo mogelijk aan. Op de expositie is een videofilm te bekijken waarin dit heel duidelijk naar voren komt. Uit het niets ontstaat een eenvoudige lijntekening waarna hij verder werkt met viltstift of verf om zo te eindigen met een vaak volstrekt afwijkende voorstelling. Net als Miró werd ook Picasso vaak geïnspireerd door voorwerpen uit het alledaagse leven. Zo is er een foto te zien waarop Picasso tijdens de lunch een 'sole á la meunière' (een gebakken tong) at. Terwijl hij systematisch de graatjes afkloof kreeg hij plotseling een idee. Hij sprong op van tafel en rende naar het atelier. Daar verwerkte hij de skeletten als een fossiel-achtige afdruk in de klei. Vervolgens drukte hij ze op een schotel waarna het geheel de oven in ging.

nière' (een gebakken tong) at. Terwijl hij systematisch de graatjes afkloof kreeg hij plotseling een idee. Hij sprong op van tafel en rende naar het atelier. Daar verwerkte hij de skeletten als een fossiel-achtige afdruk in de klei. Vervolgens drukte hij ze op een schotel waarna het geheel de oven in ging.

Lithografieën

In de jaren twintig ontstaat Picasso's interesse voor de lithografie. Vooral vanaf de Tweede Wereldoorlog wordt deze techniek steeds belangrijker voor hem. In 1946 begint Picasso's samenwerking met drukkerij Mourlot. Jarenlang had Picasso vanwege de oorlog afgezien van grafisch werk, maar in Mourlot's werkplaats ontstonden in de eerste drieënhalve jaar na de oorlog

meer dan tweehonderd litho's. Onderdeel van de tentoonstelling is ook een originele lithopers uit deze Parijse drukkerij, compleet met lithosteent van 'de duif', een werk van Picasso. Miró en Picasso wisten een belangrijke, zo niet de belangrijkste, bijdrage te leveren aan de ontwikkeling en artistieke verfijning van grafische kunst. Een deel van die bijdrage is te zien op deze bijzondere expositie. Hiernaast biedt de tentoonstelling ook aanvullende teksten, een videofilm en foto's van beide kunstenaars.

Een unieke gelegenheid dus om dicht bij huis kennis te maken met het grafisch werk van deze wereldberoemde Spaanse meesters!

✍ Annette Geervliet

Eerste verjaardag De Palatijn

Bij het perse gaan was er nog geen muzikaal programma bekend van De Palatijn. Duidelijk was wel dat De Palatijn op 25 juli a.s. iets speciaals in petto heeft ter gelegenheid van haar eerste verjaardag.

JUBILEUMJOURNAAL

Uit de Stichting

Konden we in ons vorig bulletin schrijven dat de Hangbrug weer in zijn oude luister is hersteld, dit keer is het de beurt aan de Zwanenbrug. De Zwanenbrug is waarschijnlijk de meest gefotografeerde brug van Sonsbeek. De Zwaan staat ook symbool voor het park. En in het logo van de Vrienden van Sonsbeek neemt deze vogel eveneens een prominente plaats in. De Zwanenbrug is bijna even oud als Sonsbeek. In 1902 werd in de gemeenteraad een discussie gevoerd over de brug bij de theeschenkerij. De theeschenkerij wordt door Arnheemers meestal de Theepit, het gebouwtje naast het Paviljoen, genoemd. De oude brug is in de winter van 1901/02 ingezakt. Er moest dus een nieuwe komen. De discussie ging erover of de brug 5 meter breed moest worden, of 3,5 meter. Verschil in kostprijs f 400,-. Argument voor de brede brug was, dat er houtwagens overheen moesten kunnen rijden. Omgevallen en wegens ouderdom geveld bomen hadden het jaar ervoor nog f 1000,- opgebracht. De tegenstemmers waren bang dat er teveel met koetsen in Sonsbeek gereden zou worden. Uiteindelijk is de brede brug er toch gekomen. Smid Traanboer kreeg opdracht om de leuning te maken.

Jorritsma

De ontwerper is niet bekend, maar de brug vertoont zoveel overeenkomst met die van de La Reijstraat, dat het heel goed mogelijk is dat ook de Zwanenbrug door Jugendstil architect Diehl is ontworpen. Het rijtje huizen tussen de Sonsbeeksingel en de Sonsbeekweg zijn eveneens van zijn hand. Nu ziet de brug er weer als nieuw uit. Voor de opening, donderdagmiddag 2 juli jl., was demissionair minister van Verkeer en Waterstaat, Annemarie Jorritsma uitgenodigd. Zij is in 1972 in Arnhem is getrouwd en heeft haar bruidsfoto's in Sonsbeek laten maken. De minister stelde de brug in gebruik door er een radiografisch bestuurd bootje onderdoor te laten varen. Het bleek zo leuk, dat ze het bootje enige keren heen en weer liet varen. "Ik heb," zei ze, "meteen toegezegd." Om diverse redenen. Ze wilde Sonsbeek nog eens terugzien. En een brug is een brug. Dus wilde ze ook dit kleine bruggetje graag openen. Als molenaarsdochter liet ze zich niet de kans ontnemen om tegelijkertijd de gerestaureerde watermolen in gebruik te stellen. Als dank voor haar medewerking kreeg ze een broche aangeboden door de voorzitter van de Stichting Geert Jansen.

Bedrijvencontactdagen

Tijdens de Bedrijvencontactdagen in de Rijnhal op 6 en 7 mei jl. bezette de Stichting Sonsbeek 100 jaar Stadspark samen met de Vrienden van Sonsbeek en Bezoekerscentrum de Watermolen een stand in de tentoonstellingshal. Er was vrij veel belangstelling voor het tentoongestelde merchandisingpakket waarmee kerstpakketten ruimschoots zijn te vullen. Ook als relatiegeschenk misstaan ze niet. We hebben u al gemeld dat een groepje fijnproevers de wijn hebben uitgezocht. Nu kunnen we u mededelen wat voor wijnen het zijn. De witte wijn is een A.C. Bordeaux Blanc Sec geworden, waarvan wordt gezegd dat hij in 1999 precies op dronk is. Bij de samenstelling is gebruik gemaakt van de druiven-

soorten Sauvignon, Semillon, en (maar minder dan van de andere twee soorten) Muscadelle. Met zijn blankgele kleur met een beetje groene weerschijn is deze wijn uitermate geschikt bij gevogelte en visgerechten.

De rode wijn is een Corbieres Rou A.C. van Claudine en Louis Panis uit Conilhac-Corbières, tussen Carcassonne en Narbonne in Zuid-Frankrijk en bestaat uit een mengeling van 5 soorten druiven: de Syrah, Mourvedre, Grenache Noir, Cinsault en de Carignan. Ze heeft een schitterende rode kleur en (volgens de nieuwsbrief van de Stichting), een weldadige geur en een verrukkelijke afdrank. Op de etiketten, ontworpen door Eric van Arendonk, staan nostalgische afbeeldingen van Sonsbeek. Verder komen er nog een kalender, een agenda en natuurlijk het Jubileumboek. Dit boek begint zijn voltooiing te naderen. De teksten zijn geschreven, de illustraties uitgezocht. Eric van Arendonk maakt er met zijn vormgeving een droomboek van dat in geen enkele Arnhems huis mag ontbreken.

Koninginnedag

Koninginnedag dit jaar was een proefproject voor de feestviering van 1999. De organisatoren konden redelijk tevreden zijn. Er kwamen tamelijk veel mensen op af waarvan een minderheid vond dat hetgeen geboden werd niet sprankelend genoeg was. De meeste bezoekers vonden het meer rustige programma in Sonsbeek een verademing na het rumoer in de binnenstad.

Bleekweide hersteld

In de vorige eeuw hadden we nog geen bleekwater of witmakende wasmiddelen. Om het linnengoed wit te krijgen, werd het nat en wel in de zon op een weide gelegd. Op het platteland is het bleken nog lang in zwang gebleven, ook toen men in de stad al gebruik maakte van chemische hulpmiddelen. De was van de bewoners van het landhuis, de Witte Villa, werd gebleekt op de Bleekweide nabij het huidige Lorentzmonument. Het bekengebied van Gelderland kende van oudsher veel bleekweides. Langs de beekjes met hun heldere en stromende water waren veel wasserijen gevestigd, die gebruik maakten van bleekweides.

De afdeling Arnhem-Oost van de Rotary heeft deze bleekweide weer in zijn oude glorie hersteld. Onze penningmeester, Kees Hoogendijk, lid van deze Rotary-afdeling, herinnert zich deze manier van bleken nog uit zijn jeugd in Zuid Holland. De nieuwe, oude bleekweide was tientallen jaren lang een ruig en drassig stukje grasland. Door achterstallig onderhoud was de afwatering zacht gezegd 'niet ideaal' meer te noemen. Op 9 en 16 mei is er hard gewerkt door de Rotary-afdeling Arnhem-Oost. Reden hier een project te kiezen was onder meer dat men in Sonsbeek vergadert en iets voor het park wilde doen. Het bleekweitje voldeed aan de eisen. Het grootste probleem vormde de afwatering. Samen met een loonwerker, die de greppels opnieuw heeft uitgegraven, hebben de mannen de planken geplaatst, de palen geslagen en bevestigd. De bodems van de greppels zijn voorzien van een grindlaag zodat de zandbodem niet zo snel wegspoelt. Of omwonenden de Bleekweide gaan gebruiken is maar de vraag. Het verschil tussen mijn en dijn is in onze tijd bij velen niet

meer zo duidelijk. Het kan zijn dat het te bleken goed niet al te lang blijft liggen omdat 'eerlijke' vindere het hebben meegenomen. Jammer maar waar.

De Vrienden en 100 jaar Sonsbeek

De bollen, die we in voorgaande jaren hebben gepoot, doen het goed. In het voorjaar bedekten ze het park met een kleurig tapijt. We kunnen ons voorstellen dat het volgend jaar nog mooier wordt. Er gaan immers op 31 oktober a.s. nog eens tienduizenden bollen de grond in. De eerste contacten met de wijkverenigingen zijn al gelegd. Albert Heijn heeft al vergaande plannen om de acht Arnhemse en de filialen van Oosterbeek en Velp in de sfeer van Sonsbeek te brengen. MOW heeft zowel in de wijken als in de parken de plaatsen uitgezocht waar de bollen het best gepoot kunnen worden. Op 10 oktober starten de Scouts de actie die doorloopt tot 31 oktober. De PR van de actie is in handen van Rina Kraaijestein en Leslie Leijenhorst.

Rina Kraaijestein

Leuk is dat de tentoonstelling de bezoeker laat kennis maken met een aantal culturen van deze Arnhemmers van buitenlandse afkomst. In de expositie wordt aandacht besteed aan Nederland, Koerdistan, Turkije, Marokko en tenslotte de Nederlandse Antillen en Suriname. In vitrines en op sokkels zijn per cultuur een aantal typische gebruiksvoorwerpen en kledingstukken te zien. Zo zien we onder meer Hollandse klompen, een Koerdische trommel en fluit, de bekende kleine Turkse theeblaasjes, een trommel en tamboerijn uit Marokko en uit Suriname en de Nederlandse Antillen een lendendoek, en een pop in Creoolse klederdracht.

Daarnaast zijn er tal van foto's te zien, zowel van de situatie in de landen zelf, als foto's waarop de integratie met onze cultuur duidelijk te zien is. Zo zien we Turkse jongeren dansend op een eindexamendisco en Turkse vrouwen in botsauto's op de Arnhemse kermis. Ook de foto van de Sinterklaasviering bij Nederlandse taallessen van Koerden laat deze integratie duidelijk zien. Geheel in de sfeer van de tentoonstelling is er muziek te horen afkomstig uit diverse landen. Bijvoorbeeld een smartlap van de Kaapverdische zangeres Ce-

Turkse middag, 17-6-1998. Foto: Titia Wiggers

Cultuur van je buur

Het Bezoekerscentrum De Watermolen besteedt deze zomer aandacht aan onze multiculturele samenleving. Eigenlijk is het iets dat wij dagelijks om ons heen zien: de integratie van Nederlanders en allochtonen. Ook ons eigen Sonsbeekpark is daar een goed voorbeeld van. Hoeveel Turkse families picknicken er niet op een zomerse zondag op het grasveld voor de Witte Villa? De vaak met hoofddoeken getooide Turkse vrouwen zitten temidden van de veelal schaars geklede Nederlandse zonzonaanbidders.

saria Evora, Koerdische muziek, TEX-MEX muziek van de Mexicaanse Flaco Jimenez, maar ook een opname van een Engelse folkgroep en een traditioneel arrangement op de 'Hardanger' viool uit Noorwegen.

De expositie "Cultuur van je Buur" is nog tot en met 4 oktober gratis te bezoeken waarna het jaarthema "Muren van de Stad" is afgesloten.

Annette Geervliet

OP DE BANK

IN DE RUBRIEK OP DE BANK LATEN WE ELKE KEER EEN ANDERE MEER OF MINDER BEKENDE ARNHEMMER SYMBOLISCH PLAATSNEMEN OP DE DOOR DE VRIENDEN AAN HET PARK GESCHONKEN BANK. DEZE KEER PRAAT LESLIE LEIJENHORST MET EMMA DIEHL, TONEELPRODUCENTE EN ONDER MEER SCHRIJFSTER VAN HET BOEKJE TOPPERS OVER ARNHEMSE TOPGEVELS.

Hoe belangrijk zijn park Sonsbeek en de andere monumentale parken voor u?

“Ik ben eigenlijk een buitenmens. Toch zou ik ook weer niet helemaal buiten willen wonen. Dan mis ik de loopjes naar de schouwburg en de bioscoop. Je kunt daar nu op het laatste moment nog heen. Als je dan na afloop naar huis loopt, onder de Zyp door, heb je het geval vanuit de stad weer op het platteland te zijn. Waar soms de koeien loeien, de melkmachines zingen of bij de beek voor de stad zeldzame vogels als nonnetjes en zaagbekken te zien zijn.”

Was de aanwezigheid van de parken voor u van doorslaggevende aard om dit huis (in de omgeving van de parken) te kopen of in deze buurt te gaan wonen?

“Nee, het was in 1977 heel moeilijk een huis met praktijkruimte te vinden. Bij toeval kwam dit pand (aan de Zijpendaalseweg vrij.”

Wat vindt u de mooiste of leukste plek in de monumentale parken en waarom?

“Tijdens Sonsbeek '93 was een in Zijpendaal een lokatie met een hutje. Heel ruig, heel onaangelegd, met veel varens. Dat heeft een hele bijzondere sfeer”

Hoe vaak komt u in het park, de parken?

“Nu niet zo veel meer. Vroeger toen de kinderen klein waren veel vaker; om ze te leren fietsen en schaatsen. In mijn eentje kom ik er niet zo vaak. In de weekends vind ik tegenwoordig te druk.”

Als u iets in het park zou mogen veranderen. Wat zou u dan doen?

“Het park zou net als het Amsterdamse Bos een soort amfitheater moeten hebben. De lokatie leent zich er uitstekend voor. Je zou dan regelmatig – ook door de week openluchtvoorstellingen kunnen geven. Nu ligt de nadruk zo op zondagmiddag. En het repertoire, zeker bij de Boerderij, is zo eenzijdig. Je kunt toch ook klassieke kamermuziekconcerten geven. Arnhem heeft allerlei culturele opleidingen met studenten die graag dat soort dingen zouden willen verzorgen. Er wordt veel te veel buiten de stad gezocht.”

Wat is de leukste, verrassendste, aardigste belevens die of het moment dat u in de parken hebt meegemaakt? En waarom?

“Het mooiste moment dat me is bijgebleven is tijdens het Festival Images. 's Avonds werd er een soort sprookje met wolven opgevoerd met optochten en veel fakkels die door de donkere delen van het bos trokken. Zo schitterend. Dat was zo'n voorbeeld waarbij kunst met de natuur versmolt.”

Bent u lid van de Vereniging Vrienden van Sonsbeek?

“Ja, al jaren. Toen we lid werden wisten we helemaal niet dat de Vereniging bestond.”

BOUWEN OP GULDEN BODEM

Fragiele constructies genieten de voorkeur

Kranten kopten onlangs: “Gebalde vuisten in park Gulden Bodem” “Gemeente wil nieuwbouw op Gulden Bodem” Toch lijkt het meer op een storm in een glas water. Het onderwerp ‘Bouwen op Gulden Bodem’ kwam niet helemaal uit de lucht vallen. Een aantal jaren geleden wilde de kleinzoon van de laatste rentmeester, de heer Tiemens voor eigen rekening op de plaats van de oude rentmeesterswoning een verkleinde versie bouwen. Dat plan is om onduidelijke redenen van de agenda verdwenen. Intussen hebben zich twee andere gegadigden bij de gemeente gemeld. Even terug in de geschiedenis. De gemeente kocht in 1958 het landgoed Gulden Bodem, dat aanvankelijk deel uitmaakte van landgoed Zypendaal. Het jachthuis werd daarna nog enige jaren gebruikt voor onderwijsdoeleinden en is in 1964 gesloopt. Daarmee verloor het park haar hart. Het centraal geplaatste beeld van de IJslandse Sigurdur Gudmundsson kon daar niets aan veranderen.

Gravin

Veel buurtbewoners zijn bang dat het voortbestaan van hun oase van groen op het spel staat. De gemeente zou inbreuk plegen op de eis die de gravin heeft bedongen bij de verkoop. Theo Beemsterboer, lid van het Sonsbeek Team van de afdeling Bossen en Parken, dienst MOW, is goed ingevoerd in de geschiedenis, de verhalen en roddels rondom de parken en hun vroegere bewoners. Hij wil graag een misverstand rechtzetten: “Het verhaal dat de gravin bij de verkoop van het huis bedongen zou hebben dat honden hier vrij mochten rondlopen is reine lariet. De gravin was al 30 jaar dood toen het landgoed in eigendom overging naar de gemeente. Ik ben zelf in de jaren tachtig door MOW gevraagd om eens een aantal plekken in de drie monumentale parken aan te geven waar loslopende honden geen schade zouden berokkenen aan de fauna en flora. Na ampele overwegingen heb ik grote delen van Gulden Bodem aangegeven als ideale uitlaatplekken. Dat voorstel is toen overgenomen en uitgevoerd.”

Herfst 1997

Landschapsarchitecte Ans Bleeker, die ook voor advies betrokken was bij de totstandkoming van de beheervisie Sonsbeek 1994-2004, heeft op verzoek van de gemeente afgelopen najaar een rapport uitgebracht over het thema ‘Bouwen op Gulden Bodem’ Een rapport dat eerst bij toeval kortgeleden in handen van onze vereniging kwam. In de visie is ruimte gegeven voor de bouw van een nieuw bouwwerk omdat het hart node ontbreekt. Bleeker stelt voor, ook al gaat het om het herstel van een historisch gegeven, niet te kiezen voor een bouwwerk in historiserende stijl. Ze voelt niet voor een ‘urban-villa in neo-stijl’. Het moet iets van deze tijd worden. De voorbeelden die ze geeft, doen nog het meest denken aan open, bijna fragiele constructies als het Calouste Gulbenkian Museum in Lissabon, het Kröller-Müllermuseum in Otterlo, maar ook aan het drijvende paviljoen van een van de Sonsbeektentoonstellingen. Modern mag, maar met mitsen.: “Fragiele constructies

van glas, hout en staal of metselwerk met veel glas." Op die manier kun je een innige relatie tussen binnen en buiten handhaven. Het paviljoen mag niet groter worden dan de omtrek van het voormalige jachthuis. Ook ten aanzien van het verkeer dient alle zorgvuldigheid te worden betracht. Bleeker stelt voor de noordelijke entree te behouden. Vanuit de Drie Dikke Kastanjes loopt een spannende 'corridor' omgeven door loofbomen die via een soort haarspeldbocht uitkomt op een open ruimte van licht en beweging. De zuidelijke entree zou langs het houten huisje uit 1920 naar boven kunnen voeren. Parkeerplaatsen mogen niet in het zicht liggen. Auto's, indien al toegelaten, moeten ondergronds worden gestald; en dienstwagens een plaatsje achter op een afgesloten patio/parkeerplaats. Een andere oplossing zou zijn de parkeerplaats bij kasteel Zijpendaal op te knappen. De sfeer en de rust van het landgoed moet je zo min mogelijk verstoren.

Waakzaamheid

De soep wordt nooit zo heet gegeten wordt als hij wordt opgediend. Het rapport is een praatstuk. Dat doet niets af aan de noodzaak tot waakzaamheid. Voorzitter Jan Vierdag: "Ook ons standpunt ligt verankerd in de Beheervisie Somsbeek 1994-2004. Daarin is ruimte opgenomen voor nieuwbouw in Gulden Bodem. Echter onder stricte voorwaarden. Wij blijven de ontwikkelingen kritisch volgen." Al vaker is gebleken dat het College de neiging heeft om bewoners en andere betrokkenen bewust of onbewust? buiten beleidsbeslissingen te houden die later niet of nauwelijks gekeerd kunnen worden. En als het om de drie monumentale parken gaat, beschouwt onze vereniging zich als haar beschermvrouw.

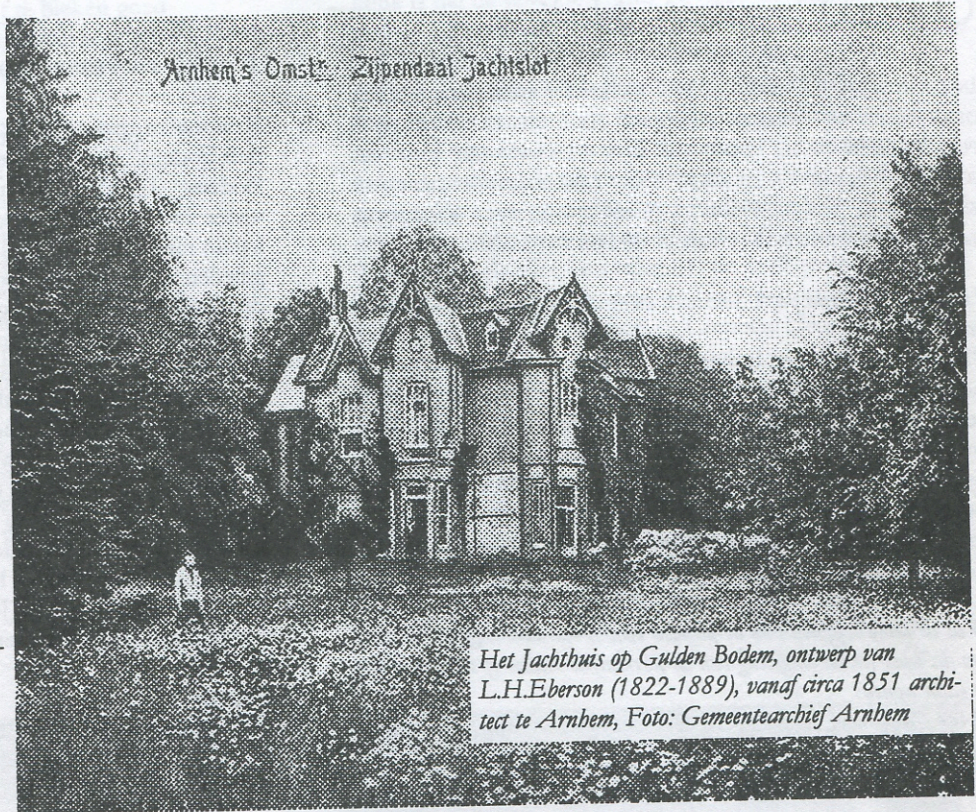
✍ Leslie Leijenhorst

BENNO, LEERLING OP DE ST. AGNIETEN BEGIJNEN-WATERMOLEN IN HET DAL VAN DE JANSBEEK

door Joop Morsink

Hoofdstuk 13

DE SLECHTE REPUTATIE VAN MOLENAARS, HEIDENEN, EEN JAARMARKT EN LEERLING BENNO HEEFT HET MOEILIJK

Het Jachthuis op Gulden Bodem, ontwerp van L.H.Eberson (1822-1889), vanaf circa 1851 architect te Arnhem, Foto: Gemeentearchief Arnhem

ONBEKEND MAAKT ONBEMIND

De watermolens buiten de poorten hadden vroeger niet zo'n beste naam. Ze onttrokken zich, door hun geïsoleerde ligging aan de openbare controle en velen verschaften aan alle mogelijke louche personen onderdak. Ze deden in die tijd ook regelmatig zaken met alle mogelijke boeven en charlatans. Niet voor niets werd de mulder verweten, dat hij zijn klanten bedroog. Ook Benno kent het gezegde dat veel boeren ook nu nog hanteren: "Naast elke molen ligt een zandberg" In de middeleeuwen was het een openbaar geheim, dat in veel watermolens de ontucht als bedrijf aan veel molenaars een flinke nevenverdienst opleverde. In veel vertellingen komt de mooie, ontroostbare molenaarsvrouw voor. Zij wordt daarin afgeschilderd als een sterke vrouw, die hele roversbenden veroverd. Benno kan zich zijn tante Deliana moeilijk in die rol voorstellen.

MUIZEN

"Kom, Benno," zegt oom Hendrik. "We gaan naar de korenmarkt in de stad. Eens kijken of de boeren nog graan willen verkopen." Op de Korenmarkt treffen ze maar weinig boeren die een betere soort graan verbouwen en het zich financieel niet kunnen veroorloven te wachten met de verkoop van hun voorraad. Later in het jaar, als het koren schaarser wordt, kunnen ze veel hogere prijzen vragen. Ook nu liggen de prijzen voor veel handelaren en bakkers te hoog. "Evert, Benno" roept mulder Hendrik. "Jongens, er zijn veel te veel muizen in de molen. Ik heb er al 30 doodgeslagen. Ik hoop niet dat we weer, net als vorig jaar september, een muizenplaag krijgen. Ook de molenpraat gaat over de muizenplaag. Van tijd tot tijd dringt een heel leger muizen vanaf de Veluwe het beekdal binnen. Ze maken in zeer korte tijd van de velden verwaarloosde grondstukken en doen zich te goed in de korenmolens en graanschuren. De muizen zijn vroeg deze herfst. In hun kielzog volgen hele zwermen wezels, vossen en raven, die zich voeden met

de vetgevrēten knaagdieren. Het is de boeren nog nooit gelukt de muizen terug te dringen. Voorlopig hopen de boeren op een paar harde regenbuien. Ook daartegen zijn de muizen niet opgewassen. Als er dan een strenge winter volgt, zijn ze weer een poosje van de plaag verlost.

GRIJSPAPIERMOLEN

Willemke Put, de molenaar van de grijspapiermolen, is kortgeleden door 'heidenen' overvallen en flink mishandeld. De onverlaten hebben hem vlakbij Schaarsbergen voor dood in de struiken achtergelaten. Gelukkig vielen zijn verwondingen achteraf nogal mee maar werken is voor hem bijna onmogelijk. Hij heeft mulder Hendrik gevraagd of hij Benno een paar dagen kan missen, zodat hij de molen niet hoeft stil te zetten. En zo loopt Benno in de late morgen over het smalle pad langs de Sint Jansbeek. Het is druk op de weg. Vandaag is het de dankdag voor het gewas. Samen met hun gezinnen gaan de boeren naar de kerk in de stad.

Achter de Janswatermolen strompelt Willemke Put, zwaar leunend op zijn stok, langs de oever van de molenbeek. Met een van pijn vertrokken gezicht loopt het altijd beweeglijke papiermuldertje op zichzelf te foeteren omdat het lopen zo langzaam gaat. "Gelukkig, redding is nabij", roept hij als hij Benno ziet. "Hoe gaat het mulder?" vraagt deze. "Nou, dat avontuur is gelukkig goed afgelopen" en Benno luistert geduldig naar het verhaal van de mulder. Samen lopen ze langs het voddenhof naast de grijspapiermolen waar de muizen en ratten ongestoord tussen de vodden spelen.

De grijspapiermolen maakt nog meer lawaai dan de molen van Naberman waar wit papier wordt gemaakt. Met een doffe roffel slaan de hamers in de voddenbrij. Daarnaast maken de stampers van de kapperij een oorverdovend geraas. Net boven de bodem van de ronde houten lompenkuip trekt traag de krabbelaar tand voor tand de krans naar zich toe. Heel langzaam draait de trogvormige kuip in het rond. Ondertussen vallen de zware stampers met hun scherpe messen beurtelings in de droge lompenmassa. Zo traag de ton draait zo snel vallen na elkaar de alles verwoestende messen. Ze veroorzaken een enorme stofwolk boven de trog. Het hele interieur van de grijspapiermolen is smerig. Op alle werktuigen ligt een dikke laag stof alsof alle delen bedekt zijn met een donkergrijze sneeuwlaag. Zelfs de vloer ligt onder een dikke laag stof waarin de looproutes duidelijk zichtbaar zijn.

GEEN SCHOON WATER

Voor het vervaardigen van grijs, blauw of gekleurd papier is zuiver, helder water niet noodzakelijk. Daarom ligt de papiermolen van Willemke Put stroomafwaarts als zevende molen op de St. Jansbeek. Omdat wit papier uitsluitend met helder water kan worden vervaardigd moet de watermolen van Naberman wel boven aan de loop van de beek staan. Bij deze molen ligt een wijer waarin de eventuele ijzerresten en zwevend vuil, dat met het water uit de spreng omhoog komt, kan bezinken, waardoor de molenaar over glashelder water kan beschikken. Willemke Put heeft zo'n wijer niet nodig. Voor de weinig kracht vragende werktuigen is de kleine constante hoeveelheid water die de Sint Jansbeek aanvoert voldoende. Daarom is er veel tijd nodig om de lompen fijn te hakken en tot brei te hameren. Willemke moet zijn molen vaak dag en nacht laten draaien.

'HEIDENEN'

In alle vroegte trekken veel voertuigen rammelend over de toegangswegen naar de stad. Met paard en wagens, handkarren waaronder honden zijn gespannen en zelfs kruiwagens met kluiten boter en eieren trekken de handlaren naar de jaarmarkt, de laatste grote markt van het jaar. Ook de boeren en het andere landvolk trekt al in het schermdonker naar Arnhem.

Na het morgenbrood als het vee van de Begijnenwatermolen is gemolken en gevoerd zien de bewoners een stoet van geboeide 'heidenen' langstrekken. De dag tevoren zijn ze op de Veluwe opgepakt door de ambtsmannen, geholpen door een aantal boeren. Zo'n wilde stoet ontredde menschen heeft zelden door het beekdal gelopen. Misschien wordt het vandaag wel net zo druk in het beekdal als vorig jaar rond dezelfde tijd toen de zoon van scherprechter Raak in de wijer voor de Gelderse watermolen bijna was verdronken. Onder veel geschreeuw en gejuich is de halfbewusteloze jongen op een kruiwagen naar de stad gereden.

Nu loopt een stel opgewonden jonge boeren met de heidenen in hun midden over de Gemeneweg. Ze worden begeleid door enkele ambtsmannen en zijn zo te zien trots op hun vangst. Als de stoet langs de Begijnenmolen naar de stad loopt beschimpen de vagebonden het molenaarsvolk dat langs de weg staat te kijken. "Sluit die graandieven maar op en laat ons, arm en verstoten volk met rust", roept een haveloos uitzierende vrouw, die met een klein kind op de arm achter de mannen over de ongelijke zandweg strompelt. Mulder Hendrik ergert zich aan de vrouw, maar zegt niets. "Dat stomme geschreeuw brengt de roddelpraat onder de boeren weer op gang," zegt tante Deliana boos tegen de omstanders en ze loopt mokkend naar het molenaarshuis. Evert legt een hand op Benno's schouder. "Laten we er maar grapjes over maken Benno. Wanneer de avonden langer worden hebben de boeren behoefte aan sterke verhalen bij het haardvuur. En als het tegen het molenaarsvolk gaat kunnen die niet wild genoeg zijn."

"Dat is zo, Evert. Ik heb pas nog een boer horen beweren dat Judas molenaar is geweest."

JAARMARKT

Als de enkele maalgast van die morgen is vertrokken, drinken Hendrik en Deliana samen met Evert en Benno nog een kop koffie voordat ook zij naar de najaarsmarkt in de stad gaan. Evert heeft met een paar vrienden, de beruchte stropers Michiel Nachtegaal en dienst broer, afgesproken om bij de wildgraaf achter huize Zijpendaal een perceel slaghout te hakken. De maalknecht gaat met hem mee. "Kijken jullie maar uit met die wilde jongens van Nachtegaal," zegt tante Deliana tijdens het koffiedrinken. De boswachters loeren nog steeds op die aartsstropers. "We hakken het slaghout op de hoge kamp van Bram. Hendrik heeft het al voor de zomer gekocht, de heer heeft daar niets te vertellen. Mocht er toevallig een verdwaald beest rond stappen, dan zien we wel wat we doen. De een zijn dood is de ander zijn brood", zegt Evert met een brede grijns.

Tante verheugt zich op de najaarsmarkt, die landvolk uit de wijde omgeving van Arnhem trekt. Van heinde en ver komen ze met vrouwen en kinderen naar de markt. Voor

het invallen van de winter willen ze hun laatste groenten, fruit, ganzen, kippen en varkens verkopen. Met het zo verdiende geld worden bij de marktkooplui potten en pannen of bij de neringdoenden in de stad de hoognodige gebruiksartikelen aangeschaft. "Er gaat heel wat geld door de vingers op zo'n najaarsmarkt" zegt tante Deliana. "Een goede marktkoopman redt zich veelal wel Deliana," zegt haar zwager. "Het schuim van de negotie is altijd nog beter dan het vet van de arbeid." "Dat is zo Evert, daar kun je wel eens gelijk in hebben." "Er wordt wel eens beweerd dat het bij de markthandel nogal eens scheef gaat. Maar ik vraag me af, wie wint met al te nauw kijken. Daarbij hoeft het niet eens oneerlijk toe te gaan. Je moet je verstand gebruiken. Doe je dat niet, dan ben je snel het haasje." Intussen is de koffiekannaleeg geraakt en ieder gaat zijns weegs.

NIEUWELING IN HET VAK

"Laten we gaan vrouw" zegt Hendrik, "de tilbury staat al ingespannen. Benno let jij op de molen? Mocht er onverwacht een verlate klant komen, dan kijk je maar wat je doet. Vanmiddag na de noen beginnen we met de najaars schoonmaak van heel de korenmolen. Benno moet van oom Hendrik met een lange soepele berkenbezem de graanzolder schoonvegen. Hij is net bezig de spinnenwebben tussen de ronde daksporen en onder de pannen weg te halen als onder in het molenhuis hard wordt geroepen. Hij is blij dat hij dat vieze karweitje even in de steek kan laten. Een kromgegroeide boer en een spichtige bleke jongen staan onder aan de trap op hem te wachten. "Ik denk dat je een beetje doof bent, jongmens," zegt de boer knorrig. "Ik sta hier al een kwartier te schreeuwen!" Benno kijkt de boer vragend aan, doch voordat hij kan antwoorden zegt deze op gebiedende toon: "Waar is de mulder? Ik wil drie zakken tarwe gemalen hebben." "De molenaar is naar de jaarmarkt en komt na de noen thuis. Ik wil de tarwe wel voor u malen als het zuiver en schoon is" zegt Benno. "Wat denk je wel, uilskuiken, dat ik voor me zelf vuil graan laat malen!" raast de boer. "Heb maar geen praatjes en ga aan het werk. Voor deze keer moet ik het maar met jou doen" Als nieuweling in het molenaarsvak maalt Benno te hoog. Als hij het grove resultaat ziet, wil hij zijn fout herstellen en laat de molensteen zakken maar dit keer zo diep, dat het meel te fijn wordt. "Ik geloof dat jij op mijn kosten het vak wil leren" roept de boer verontwaardigd uit, als hij ziet dat er zowel grof als fijn meel in de zak ligt. Benno geeft schoorvoetend zijn gebrek aan maalkennis toe en zegt dat de boer maar moet wachten tot de molenaar thuis is. Maar daar wil de slimme boer niets van weten. "Ga jij maar malen dan kijk ik wel of het fijn genoeg is." zegt hij. Benno heeft behoefte om tegen de boer te zeggen dat hij maar op zijn eigen werk moet letten, maar zwijgt zoals het betaamt voor een molenaarsleerling. Hij duldt de vervelende man. Van tijd tot tijd steekt die zijn hand demonstratief in de zak om de fijnheid van het meel te controleren. Als al het graan is gemalen begint de boer plotseling op te spelen. "De steen is veel te warm. Zo bederf je de kwaliteit van het meel en de smaak van het brood, uilskuiken. Je denkt toch niet dat je voor dit brooddelwerk nog maalloon krijgt!" Zonder te groeten en met het hoofd in de nek loopt het kromme boertje langs Benno de molen uit. De spichtige jongen zet zonder een woord de zakken meel op de wagen terwijl zijn baas zit te wachten op de bok.

SONSBEEK ART & DESIGN

27 juni t/m 14 september
(Locatie Eusebiuskerk, Kerkplein 1, Arnhem)

Kunst uit Afrika, het zwarte continent

Tentoongesteld worden kunst- en gebruiksvoorwerpen gemaakt door Afrikaanse kunstenaars. Prachtige beelden, schalen en textiel. Teksten en video's geven uitleg over de herkomst van de voorwerpen.

5 juli t/m 18 oktober

Joan Miró (1893-1983) en Pablo Picasso (1881-1973)

Grote collectie grafische kunst van deze wereldberoemde Spaanse kunstenaars. Werken uit 'Derrière le Miroir' 'Lithographe I t/m VI' houtgravures en ontwerpen voor tentoonstellingsaffiches.

Informatie: Sonsbeek Art & Design,
Tellegenlaan 3 (Witte Villa), 6814 BT Arnhem
tel. 026 3512255/fax 026 3512362
Openingstijden: woensdag t/m maandag
11.00 17.00 uur

WANDELEN MET DE BOSWACHTER

In de zomer zijn er geen wandelingen met de Boswachter.

27 september

Start: 12.00 uur, vertrek: Kasteel Zypendaal
Thema: de naderende herfst en de vorderingen in de parken naar het jubileumjaar toe.

Naast de reguliere wandelingen is het ook mogelijk een speciale wandeling te organiseren. Ter gelegenheid van een jubileum, een verjaardag, een afscheid van een collega. Een boswachter die speciaal uw gezelschap rondleidt en u vertelt over wat u maar wilt. Een cultuurhistorische tocht, op 'vleermuizensafari' bij avond of liever een wandeling met aandacht voor alles wat bloeit en groeit.

Informatie en reserveringen: MOW, Bossen & Parken,
tel. 026 4821369.

IVN

Het IVN organiseert diverse wandelingen. Er zijn stadswandelingen, avondwandelingen door Burgers Zoo, wandelingen door Angerenstein, Warnsbom, Schaarsbergen, 't Zand, Planken Wambuis, Loenermark en Terletse heide. Deelname is gratis. Wandelingen duren ongeveer anderhalf uur. Geïnteresseerden kunnen contact opnemen met het secretariaat van het IVN-Arnhem, Postbus 1023, 6801 BA Arnhem, tel. 026 4437520